

УДК:069:(314.1+39)(477.61)

Плешакова Лілія,

завідувач відділу наукового обліку музейного зібрання,

Pleshakova.lilia.18@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2168-8951>

Національний музей народної архітектури та побуту України,

с. Пирогів, м. Київ, Україна, 03026

DOI 10.5281/zenodo.2270530

Pleshakova Liliya,

the Head of the scientific accounting department of museum collection,

Pleshakova.lilia.18@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2168-8951>

National Museum of Folk Architecture and Life of Ukraine,

v. Pirogiv, Kyiv, Ukraine, 03026

Населення Луганська: шляхи формування та ментальна специфіка

Метою статті є встановлення факторів впливу на формування ментальної специфіки населення Луганщини та визначення її місця в соціокультурному просторі.

Реалізації мети дослідження підпорядкована методологічна база, до складу якої входять первинні методи дослідження (збір інформації, вивчення інформаційних джерел, спостереження), та вторинні методи, які використані при обробці й аналізі (кількісному та якісному). Емпіричний аналіз і синтез дозволили дослідити різні за природою соціокультурні якості окремих груп населення Луганщини та визначити умови, що їх об'єднують.

На кінцевому етапі застосований метод узагальнення, який дозволив більш глибоко визначити суть соціокультурного феномену Луганщини.

У статті автор характеризує населення Луганська, як специфічну спільноту людей, яка сформувалася міграційним шляхом, розкриває історичне підґрунтя процесів формування населення, конкретизує етнічний склад новоутвореної спільноти, подає хронологічну послідовність долучення представників різних культур і соціальних груп до загального в межах певного населення соціального порядку. На цьому фоні розглянуті характерні особливості мережі луганських музеїв, які створювалися в специфічному культурно-естетичному середовищі.

У статті хронологічний процес формування населення Луганська охоплює період із початку XVIII – до першої чверті XIX ст. Основний акцент у статті зроблено на події, з яких почалося активне заселення регіону, де сьогодні знаходиться місто Луганськ. Йдеться про будівництво Луганського металургійного заводу, який став містобудівним підприємством, а також відкриття мінеральних ресурсів, організацію видобутку вугілля, залізної руди тощо. Також розглядається історична необхідність будівництва Луганського металургійного комбінату та його роль у національних історичних процесах.

У статті представлені конкретні особистості, які зробили значний внесок в економічний розвиток Луганська та його національний статус.

Розглянуто особливості розвитку Луганська. Автор дає деякі статистичні дані щодо населення та його розселення. Наголошує на необхідності висвітлення досліджень із теорії та практики музейного руху Луганської області. Сьогодні музейні зібрання наявних музеїв Луганська – це цінні колекції. Серед них багато раритетів світового значення. З огляду на окупацію Луганська існує реальна загроза втрати цих колекцій. Висвітлення структури Луганських музейних колекцій, шляхів їх формування та місця в культурній спадщині України стають більш актуальними, ніж будь-коли.

Ключові слова: регіональна специфіка, міграційність, переселення, етнічні групи, ливарний завод, рудники, корисні копалини, металургія, містобудування, раритет, консолідованість, музей, соціокультурний простір.

The population of Luhansk: the ways of formation and mental specificity

The purpose of the article is to determine the factors influencing the mental specificity formation of the Luhansk population and determining its place in the social and cultural space.

The implementation of the research goal is subject to the methodological framework, which consists of Primary research methods (information gathering, studying information sources, observation), and Secondary methods, which are used in processing and analysis (quantitative and qualitative). The empirical analysis and synthesis allowed studying the various social and cultural qualities of separate groups of the Luhansk population and the conditions that unite them.

The method of generalization allowed deeper defining the essence of the social and cultural phenomenon of Luhansk region people.

In the article the author characterizes the population of Luhansk as a specific community of people, which was formed by migration, reveals the historical basis of population formation processes, specifies the ethnic structure of the newly formed community, presents a chronological sequence of the different cultures and social groups' representatives' inclusion to the general social order within a certain settlement. Features of the Luhansk museums network, which were created in a specific cultural and aesthetic environment, are considered on this background.

In this article the chronological process of the formation of the population of Lugansk covers the period from the beginning of the XVIII century to the first quarter of the XIX century. The main emphasis in this issue is on the event, which began the active settlement of the area, where today there is a city of Lugansk. It is about building a Lugansk steelworks which became a city-forming enterprise, as well as the opening of minerals around, the organization of coal mining, ironstone, and others. Also, it is described the historical necessity of building the Lugansk steelworks and its role in national historical processes.

The article presents specific individuals who have made a significant contribution to the economic development of Luhansk and its national status.

Features of Lugansk development are considered. The author gives some statistical data concerning population and its resettlement. The author of the article emphasizes the need to highlight the research of the theory and practice of the museum movement in Lugansk region. Today museum collections of the existing museums of Lugansk are valuable collections. Among them there are many rarities of world importance. Under the occupation of Lugansk there is a real threat of the loss of these collections. The publication of the structure of the Luhansk museum collections, the ways of their formation and place in the cultural heritage of Ukraine become more relevant than ever.

Key words: regional specificity, migration, resettlement, ethnic groups, steelworks, mines, minerals, metallurgy, urban development, rarity, consolidation, museum, socio-cultural space.

В сучасних умовах глобалізації виникає проблема актуалізації процесів відродження національної культурної традиції. Характерна для України культурна регіональна гетерогенність робить актуальними фахові дослідження умов мирного співіснування членів багатонаціональних спільнот, ви будови стратегії для діалогу культур.

За допомогою емпіричних методів, аналізу та синтезу, а також методів узагальнення стає можливим дослідження умов об'єднання членів суспільства навколо певної прогресивної ідеї, механізмів сприймання свого культурного середовища як об'єктивної реальності зі своїм зрозумілим сенсом.

Метою дослідження стає пошук моделей об'єднувачих орієнтирів, здатних до консолідації.

Обраний у якості предмету дослідження соціокультурний феномен населення Луганщини привертав до себе увагу багатьох фахівців та науковців, здебільшого регіонального рівня. Так вивчення ментальної специфіки Луганщини в межах дослідження промислового розвитку Луганщини займалися д.п.н., професор Курило В.С., д.і.н. професор Фесенко Ю.П., перший директор музею Луганського ливарного заводу, почесний металург України Темник Ю.О., більш детально це питання вивчали співробітники Луганського міського музею історії та культури м. Луганська Приколота О.В. – директор музею, наукові співробітники музею – Калашник Ж.Г., Люлько О.С. та інші співробітники, а також автор статті. В більш широкому розумінні без регіональних прив'язок займалися питаннями самоідентифікації, які піднімаються у статті, наукові обґрунтування питанням соціалізації в умовах гетерогенності надавали Шульга Н.О., д.т.н., професор Гріффін Л.О., к.і.н. Тітова О.М., Баранін А.С.

Донбаський регіон, до якого, як частина, належить Луганщина, має яскраво виражену регіональну специфіку. Культура цього регіону має синтетичний характер, який історично склався на співіснуванні представників різних національностей та етнічних груп.

Широкі та привільні степи при річці Лугані з давнини були знайомі запорозькому товариству. Маєтність «Веселенькая» на річці Лугані біля Дінця вже у 1707 р. зазначалась у числі населених місцевостях запорозького козацтва.

У 1752 р. серби, молдавани, хорвати, болгари, які потерпали від турецького та австрійського посольств, отримали дозвіл на переселення в велику незаселену місцевість поміж річками Бахмут і Лугань [8, с.8].

Генерал-майором Бібіковим та інженер-капітаном Окуловим була розроблена «Ланд-карта Слов'яносербії». У східній частині відведеної території мали розташуватись 10 рот полку під командуванням сербського полковника Івана Георгійовича Шевича, а в західній частині – стільки ж рот полку Райко де Прерадовича. Полк Шевича нараховував 278 людей загального складу, з них 27 – обер-офіцерів і штаб-офіцерів, 87 – унтер-офіцерів і 164 – рядових гусарів.

Поселення, котрі утворилися після прибуття гусарських полків Шевича і Прерадовича, називали ротами. Через малу кількість людей вдалося створити тільки по 9 рот у кожному полку. Відстань між ротами складала від 5 до 37 верст. Роти утворювали шанці – укріплені військові поселення, перед якими споруджували ланцюг редутив, де цілодобово чергували гусари. Місцевість, на якій розташувались поселення, описує С. Пищевич: «Земля, как обыкновенно, затверделая, дикая и, может быть, что от создания света необработанная, и лежала во все древние века без всякой пользы в пустеи без народа; край однако теплый и жестокости зимней, как внутри России бывает, там нет, а хотя зима и бывает, но умеренная, и климат сходствующий с Молдавией, ибо в лесах дикие овощи, яблоков и груш много, а также на иных местах и дикой виноградной лозы отыскать можно» [2, с. 21].

Положення офіцерів і солдат, які засновували поселення, було ускладнене малим складом рот, у яких загальна кількість військових складала 15-20 чоловік. На мергельному лівому березі р. Лугані особистим складом 3-ї роти полку Івана Шевича був збудований шанець, який став

селом Кам'яним або Кам'яним Бродом. Нині – це найстаріший район Луганська, який зберіг свою історичну назву.

2-га рота сербського полку І. Шевича створила Вергунський військовий шанець. У цьому поселенні окрім сербів, хорватів, волохів православного віросповідання жили українські селяни з Правобережної України. Так створився ще один старий район Луганська з назвою Вергунка. Можливо, назва поселення походить від назви Вергунської балки, розташованої поруч. Однак має місце також і версія походження назви від слова «вергунка», тобто, вербовка селян шляхом надання землі у використанні та обіцянки певних пільг.

У матеріалах для історико-статистичного опису Катеринославської єпархії відзначається, що вже у 1782 р. при складанні загального перепису в державній малоросійській слободі Вергунці до списків внесені постійні жителі – 349 чоловіків і 351 жінка [7, с. 818].

У цьому ж документі можна знайти підтвердження того, що «Каменный Брод – древнейшее запорожское займище, старожитная казацкая маетность. В 1740–1750 годах здесь зимовниками и хуторами, в землянках и шалашах, сидело несколько семей малоросской нации [7, с. 816].

У 1762–1764 рр. російською імператрицею Катериною II було підписано декілька указів, за якими надавалися пільги для іноземних переселенців в Новоросію. З указу від 11 червня 1763 р.: «Хотя по привилегии в Новую Сербию кроме сербского, болгарского, волосского и македонского народов в службу принимать и селить не велено, но для заселения тамошних степных мест между теми народами принимать выходящих из Польши беглых не только малороссиян, но и великороссов и всяких народов» [2, с. 25].

Після ліквідації Кримського ханства 1 травня 1783 р. був створений Чорноморський флот. Для задоволення його військових потреб виникло питання побудови ливарного заводу поблизу Чорного моря, бо доставка гармат з існуючих у той час Олонецьких і Кронштадтських заводів була вкрай коштовною. Караван зі 100 пушок, виписаний із Англії, був захоплений шведами під час війни 1788–1790 рр.

Питанням побудови казенного артилерійського заводу займався командир Чорноморського адміралтейства віце-адмірал Н. С. Мордвінов.

Для задоволення потреб на паливо була створена гірська експедиція, до якої запросили професорів М. І. Афоніна та М. І. Ливанова, очолив експедицію колезький асесор Н. Ф. Аврамов. У 1790–1792 рр. розпочалася розвідка корисних копалин в Бахмутському і Донецькому повітах. У грудні 1792 р. на північних островах Донецького кряжу на землі селян села Верхне в урочищі Лисіча балка були відкриті поклади кам'яного вугілля. Розвідувальна експедиція під керівництвом Н. Ф. Аврамова також констатувала наявність у верхів'ях річки Біла покладів залізної руди, котра підходила для плавлення.

«... для осмотра железных руд и каменного угля, найденных в Катеринославском наместничестве и Бахмутском уезде, для испытания доброты того и другого, для составления плана об учреждении завода, для снабжения орудиями и снарядами как флотов Черноморских, так и крепостей, в тамошнем крае лежащих...» [2, с. 33] командуючим Чорноморським флотом К. О. Зубовим і Н. С. Мордвиним був відряджений шотландський інженер К. К. Гаскойн. Після прибуття у травні 1786 р. до Росії він був призначений директором Олонецьких заводів (Олександрівського та Кончезерського). Застосовуючи новітні технології металургійного, ливарного виробництва й обробки металів, привезені з кращого в Європі шотландського металургійного підприємства, К. К. Гаскойн після вдалої реконструкції досягнув вражаючих результатів – зробив Олександрівський завод кращим у Росії.

А у 1789 р. цим талановитим інженером збудований Кронштадтський ливарний завод, директором якого він став, продовжуючи керувати Олонецькими заводами. Саме завдяки новаторським талановитим і організаторським здібностям К. К. Гаскойну було доручено створити проект і будівництво ливарного заводу на правому березі річки Лугань, напроти казенного села Кам'яний Брод. Указом імператриці Катерини II від 14 листопада 1795 р. був затверджений Луганський ливарний завод, який став містоутворюючим підприємством [2, с. 39].

Будівництво заводу відбувалося на відведених 4500 десятинах землі у казенного селища Вергунка, а також на викуплених землях поміщиків Шевича і Ванія.

Керували будівництвом англійські фахівці: головний механік заводу Є. Шериф і архітектор В. Норман. К. Гакойн був призначений першим директором заводу.

Із виникненням Луганського ливарного заводу в Донбасі з'явилися нові спеціальності, характерні для вугільно-металургійного промислового регіону: металурги, машинобудівельники, шахтарі.

Кадри спеціалістів формувалися за рахунок різних джерел.

Так, згідно з указом Катерини II від 14 листопада 1795 р. [3, с. 11], на Луганський завод були переведені майстри з Олександрівського і Липецького заводів. У 1797 р. ще 68 майстрів були переведені з Херсону.

У будівництві заводу брала участь значна кількість вільнонайманих робітників центральних губерній Росії.

Для забезпечення додаткової робочої сили до заводу було приписано 2600 душ селян із сел. Слав'яносербського повіту: з Городища – 962, Фащевки – 456, Оріхова – 458, Петропавлівки – 706, Вергунки – 86, Красного – 8, Кам'яного Броду – 6 [2, с. 54]. Кожен приписний селянин мав за обов'язок перевезти на завод упродовж року 120 пудів кам'яного вугілля, використовуючи свої транспортні засоби.

На заводі була ще одна незначна категорія робітників. Їх називали «зłodіями». На початку будівельних робіт була вислана група скопців – членів релігійної секти, котра переслідувалася російським урядом. На важкі роботи засиляли кріпаків за провини на терміни до їх затребування. Використовувалися також польські військовополонені та волоцюги.

Комплексне використання природних ресурсів Донбасу передбачало розробку кам'яного вугілля на землях села Третья Рота (Верхнє) в урочищі Лисича Балка. Для видобутку кам'яного вугілля на рудник із Луганського ливарного заводу була направлена частина майстрів, які прибули з Олександрівського і Липецьких заводів. Саме вони стали першими шахтарями Донбасу. Розробку вугілля вони почали під керівництвом англійського майстра Томаса Ронера. У квітні 1786 р. перший рудник Донбасу, а також України та Росії видав перше вугілля.

Біля Луганського заводу будувалися перші будинки чиновників, майстрів і робітників заводу. Перша вулиця поселення забудовувалася будинками для англійських фахівців, яка пізніше мала назву Англійська. Будівництво відбувалося на панських землях Ванії.

Для перших 500 сімей майстрів, чиновників і «англійських художників»-інженерів було збудовано 11 кам'яних будинків вартістю приблизно 2000 руб., а один із них – у 5366 руб. 64 ½ коп.; дві казарми в 19 495 руб. 48 ½ коп. і в 29 руб. 78 5/8 коп. Окрім цих будинків і казарм були побудовані землянки в середньому по 100 руб. кожна [5, с. 43].

Використовуючи досвід місцевого населення з українським корінням будувалися плетено-мазані хати, одинарні та подвійні. Їх опис був ретельно зроблений навіть у періодичних друкованих джерелах, як зразок вигідного у грошовому еквіваленті та практичного житла [1, с. 9].

На початок 1805 р. економічним центром повіту стає Луганський завод, а поселення при ньому – найкрупнішим за кількістю жителів. Важливим було те, що він займав вигідне географічне положення – дорога зв'язувала його з багатьма губерніями, на південь вона йшла до Таганрогу.

Населення складалося з державних селян, верств, характерних для міста, тобто, міщан і купців майже не було. З'явилися тільки чиновники, котрі служили в повітових присутніх місцях. Образ життя мешканців Кам'яного Броду був сільським.

У 1806 р. був створений Слов'яносербський повіт. Повітовим центром повинне було стати нове місто – Слов'яносербськ, розташоване на лівому березі р. Лугань, поруч із Кам'яним Бродом. У Російському державному архіві навіть зберігся план міста Слов'яносербська, затверджений 11 лютого 1808 р. Олександром I [9, с. 98]. Згідно з цим планом, стару частину міста складало село Кам'яний Брод, а нову, заплановану частину мали скласти 30 кварталів із дерев'яними будинками для міщан, купців, різночинців і поперечні вулиці, три площі. На центральній площі планувалося будівництво церкви, будівля присутніх місць, гостинні ряди, будинки священнослужителів і знатних міщан.

Однак повінь, яка трапилась у березні 1809 р., не дала цьому плану бути здійсненим. Внаслідок інтенсивного танення снігу річка Лугань вийшла з берегів і затопила місцевість, відведена для будівництва міста. Дюк де Ришельє, генерал-губернатор Одеси та Новоросійського краю писав у своєму рапорті: «21 марта бывший через Лугань мост разнесено до основания, и 23-го затопило там поселенских домов 26, у одиночных из них размыты печи, присбы и разнесена ограда... затоплено все назначенное по плану для застройки место» [5, с. 372].

Питання про затвердження повітового міста обговорювалося неодноразово. Олександр I у 1811 р. навіть затвердив герб Слов'яносербська, що давало надію на те, що місто залишиться в Кам'яному Броді. Однак 10 грудня 1817 р. Олександр I підписував указ «По местному неудобству

города Славяносербска Екатеринославской губернии, подтвержденного наводнением, повелеваю перевести оный в г. Донецк той же губернии, переименовав сей последний в Славяносербск» [2, с. 99].

Повітовим містом Луганський завод разом із приєднаним до нього Кам'яним Бродом став лише 3 вересня 1882 року. Відповідний указ підписав імператор Олександр III. В цьому ж указі було позначено, що місто Луганськ стає центром Слав'яносербського повіту Катеринославської губернії [2, с. 259].

Цікаво, що ще у 1878 році у рапорті старости Луганського заводу М. Холодиліна Катеринославському губернатору подаються статистичні данні на предмет клопотання про надання Луганського заводу ступеню повітового міста. «... В следствие вышеизложенного Упрощенное общественное управление имеет честь донести Вашему Превосходительству (Господину Екатеринославскому Губернатору – авт.), что статистические сведения, изложенные в п. 4, 5, 6, 7 и 8 упомянутого рапорта, от 13 декабря 1877 года за № 795, в текущем году представляются в следующем виде.

П. 4. Население Луганского завода, исключая селение Каменный Брод, состоит из 11 тыс. Обоего пола душ, в том числе до 5 тыс. Душ, принадлежащих к сословиям: дворян, чиновников, купцов, мещан:

- домов и усадеб, принадлежащих мещанам до 2 000;
- церквей 3, из коих одна построена в 1864 году на средства местного Купеческого общества;
- еврейская синагога одна;
- училищ 1.

На открытие другого образцового 2-х классного училища Министерство народного просвещения Общество купцов и мещан постановило отчислить из процентов, получаемых на городской капитал 1000 руб. ежегодно, – ходатайство по этому предмету находится на рассмотрении правительства.

Торговых лавок 120:

- гостиниц 13;
- мельниц водяных 4, паровых 4, ветряных 3;
- заводов: винокуренный один;
- пиво- и медоваренных 4;
- искусственных минеральных вод 1;
- салотопенных 9;
- медоваренных 2;
- кирпичных и черепичных 8;
- кожевенных 5;
- разных торговых, промышленных и ремесленных заведений 200;
- выбирается гильдейских свидетельств на производство торгога исключительно в Луганском заводе до 60;
- торговые обороты простираются до 5 млн. рублей;
- городских доходов под условием обращения Луганского завода в город 16 тыс. руб.

П. 5. В Луганском заводе имеется: 2 нотариальных и несколько Страхового общества контор;

Две больницы, аптека; Комитет Общества Красного Креста;

Банк Общества взаимного кредита Славяносербского земства; годовой оборот которого до 2 млн. руб.

П. 6. Кроме вышеизложенного, на линии Донецкой каменноугольной железной дороги устроен вокзал 2-го класса, депо для мастерских не менее как на 500 ч. рабочих, 6 каменных домов для помещения служащих и рабочих при железной дороге, – здесь же будет находиться Главное управление упомянутой дороги, Телеграфная контора и газовый завод для освещения вокзала, мастерских и жилых домов.

П. 7. Городского капитала Луганского завода состоит к настоящему числу 26 858 руб. 83 коп.; каковой хранится в Луганском расходном отделении, кроме того, к 1-му января будущего года такового получить с гильдейских и промысловых свидетельств, имеющих бать выданными по Луганскому заводу на 1879 год до 800 руб., что составляет всего 27 658 руб. 83 коп.

П. 8. Население села Каменного Брода состоит из 3 тыс. Обоего пола, домов и усадеб до 700, церквей 1, училище 1.

Мельниц: водяных 1, ветряных 10:

- гостиниц 3, разных торговых, промышленных и ремесленных заведений 30.

Сельское сословие управляется Волосным правлением, для управления мещанским сословием избирается, на основании Городского положения 16 июня 1870 года, мещанский староста.

При этом Упрощенное общественное управление долгом считает присовокупить, что с проведением через Луганский завод железной дороги и с открытием Александровской ярмарки, оборот которой более 0,2 млн. руб.; благосостояние торгового и ремесленного классов Луганского завода быстро улучшается, и само население увеличивается.

Городовой староста Луганского завода Н. Холодилин.

Письмоводитель Сидоров» [2, с. 229-230].

Рапорт датований 22 листопада 1878 року.

Документ дуже показовий, у ньому детально описані соціально-економічні та соціокультурні показники життя населення Луганського заводу та Кам'яного Броду і, що головне, прослідковується чітка динаміка зростання населення, але градація виглядає звуженою – до кількості населення Луганського заводу та населення Кам'яного Броду без поділу за національною ознакою.

Таким чином, на Луганщині історично склалася спільність людей, яка міграційним шляхом опинилася в одному місці. У цих умовах багатовекторність вплинула на проектування життєвого простору. Буферне призначення поселень на території сучасного Луганська до утворення тут ливарного заводу не припускало наявності культурної спадщини, у всякому разі, у розмірах, здатних лягти в основу музейної колекції місцевого значення. Але, не дивлячись на це, у сучасному Луганську перебувають цінніші колекції загальнодержавного та світового значення. Це – унікальний випадок в історії музейної справи, коли в провінціальному місті, розташованому далеко на периферії, у складі музейних фондів зберігаються раритети світового рівня, коштовність яких важко оцінити. І в цьому розумінні унікальним виявляється навіть сам факт появи мережі луганських музеїв. В основі музейних колекцій опинилися загальнокультурні цінності без національного забарвлення.

Характеризуючи етнічний склад луганського населення, як багатонаціональний, стає зрозумілим інтерес відвідувача музею до значної особистості, лідера, котрий здатний консолідувати навіть у культурному вимірі. Звідси – персоніфікований характер зацікавленості відвідувачів музеїв. Меморіальні колекції завжди користувалися великим інтересом. Тому презентування історичних подій через участь у них конкретних особистостей можна вважати найбільш дієвою при будівництві музейних експозицій і тематичних виставок. Як наслідок, у Луганську існували меморіальні музеї відомих земляків: меморіальний музей К. Є. Ворошилова, музей-квартира письменника В. А. Тітова, літературний музей В. І. Даля. Пізніше всі ці музеї увійшли до структури Музею історії та культури міста Луганська в якості відділів. Користується великою популярністю і відділ життя і творчості відомого луганчанина, поета М. Матусовського, який також знаходиться у структурі Музею історії та культури міста Луганська. В цьому ж музеї продовжив своє існування в якості відділу і музей історії Луганського ливарного заводу, який потребував фаховості в проведенні науково-дослідницької роботи фондів матеріалів та їх експозиційної презентації.

Найстаріший музей Луганська – краєзнавчий, пережив декілька трансформацій на тлі ідеологічної заангажованості, але не припинив свого існування у якості масового соціокультурного закладу.

Луганський художній музей, маючи цінну мистецьку колекцію, користувався попитом у відвідувача завдяки широкому спектру загальнокультурних експонатів без пріоритетних акцентів та національних наголошень.

Будь-який музей Луганська завжди був специфічним культурно-естетичним середовищем, із якого ніколи не вилучались окремі раритети в якості екзотичного символу давнини. Сьогодні, коли існує загроза втрати музейних колекцій Луганська або їх окремих раритетів світового значення, вкрай необхідні інформаційні джерела у вигляді наукових публікацій різного рівня про склад фондів луганських музеїв, шляхи їх формування та місце в культурній спадщині України такі висвітлення сьогодні стають вкрай актуальними як ніколи.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вестник Екатеринославского земства. Еженедельник издания Екатеринославского губернского земства. 1905. № 28. 92 с.
2. Луганск. Страницы истории. Конец XVIII – начало XX века: Сборник / Под общ. ред. Приколота О. В., Скворцовой Л. Д. Луганск: Полиграфический центр «Максим», 2012. 496 с., илл.
3. Люлько А. С., Приколота О. В. Луганский литейно-пушечный завод в переписке и указах 1795-1797 гг: исследования и материалы по истории г. Луганска. Выпуск IV / О. В. Приколота, А. С. Люлько. Луганск: Шико, 2008. 260 с.
4. Пишчевич С. Известия похождения Симеона Степановича Пишчевича (1731–1785). Москва, 1885. 164 с.
5. Темник Ю. А. Столетнее горное гнездо. Луганский завод (1795-1887 гг.). Том 1. Выдающиеся деятели науки и техники XVIII – начала XIX веков / Луганск: Шико, 2004. 528 с. : 202 рис., 17 карт.
6. Фелькнер И. Каменный уголь и железо в России: с картой Донецкого каменного кряжа / Соч. И. Фелькнера. Санкт-Петербург, Москва: Типография М. О. Вольфа, 1874. 175 с., 1 ил., карта.
7. Феодосий Макаревский. Материалы для историко-статистического описания Екитеринославской епархии: церква и приходы прошедшего 18 столетия. Екатеринослав: типогр. Л. М. Чаусского, 1880. 1017 с.
8. Фесенко В. А. 130 лет Луганского литейного завода. Луганск, 1930.

REFERENCES

1. *Vestnyk Yekaterynoslavskoho zemstva. Ezhenedel'nik izdaniya Ekaterynoslavskoho hubernskoho zemstva.* (1905) [Bulletin of the Yekatirinoslav district council. Weekly issue of Yekatirinislav district council] [in Russian].
2. *Lugansk. Stranitsy istorii. Konets XVIII – nachalo XX veka.* (2010). Sbornik / Podobshch. Red. Prikoloty O. V., Skvortsovoy L. D. [Lugansk. Pages of history. Late 18 – early twentieth century: Collection / Ed. Prikoloty O. V., Skvortsova L. D.]. Lugansk [in Russian].
3. Lyulko A. S., Prikolota O. V. (2008). *Luganskiy liteyno-pushechnyy zavod v perepiske i ukazakh 1795-1797 gg: issledovaniya i materialy po istorii g. Luganska. Vypusk IV.* [Lugansk foundry-cannon factory in correspondence and decrees of 1795-1797: studies and materials on the history of the city of Lugansk. Issue IV], Lugansk [in Russian].
4. Pishchevich S. (1885). *Izvestiya pokhozheniya Simeona Stepanovicha Pishchevicha (1731–1785).* [News of the Adventure of Simeon Stepanovich Pishchevich (1731–1785)]. Moscow [in Russian].
5. Temnik U. A. (2004). *Stoletneye gornoye gnezdo. Luganskiy zavod (1795-1887 gg.).* [Centenary mountain nest. Lugansk plant (1795-1887)]. *Tom 1. Vydayushchiyesya deyateli nauki i tekhniki XVIII – nachala XIX vekov. Volume 1.* [Outstanding figures of science and technology of the XVIII – early XIX centuries]. Lugansk [in Russian].
6. Felkner I. (1874). *Kamennyugol i zhelezo v Rossii: s kartoy Donetskogo kamennogo kryazha* [Coal and iron in Russia: with a map of the Donetsk stone ridge]. St. Petersburg, Moscow [in Russian].
7. Feodosiy Makarevskiy. (1880). *Materialy dlya istoriko-statisticheskogo opisaniya Yekiterinoslavskoy yeparkhii: tserkva i prikhody proshedshego 18 stoletiya.* [Materials for the historical and statistical description of the Ekkaterinoslav Diocese: the church and parishes of the past 18th century]. Ekaterinoslav [in Russian].
8. Fesenko V. A. (1930). *130 let Luganskogo liteynogo zavoda.* [130 years of Lugansk foundry]. Lugansk [in Russian].

Одержано 27.09.2018.